

ความแปรปรวนของการปลูกข้าวนาปีระดับหมู่บ้าน ตำบลแม่แฝก ปี 2548

สุนทร บุรณะวิริยะกุล • อรรถชัย จินตะเวช และพันธุ์ทิพย์ นนทรี

บทนำ

ตำบลแม่แฝกประกอบด้วยสิบสองหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านมีการปลูกพืชหลายชนิด มากน้อยแตกต่างกันไปแล้วแต่สภาพความเหมาะสมของดิน ถ้าจำกัดการเพาะปลูกเป็นพืชไร่ แต่ละหมู่บ้านจะมีระบบการปลูกพืชที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามทุกครอบครัวที่ทำการเกษตรจะต้องปลูกข้าวนาปีเพื่อไว้กินเอง และจ่ายเป็นค่าเช่าสำหรับบางราย และจะขายเมื่อมีข้าวเหลือ จากการสำรวจในปี 2548 ผลการสรุปเบื้องต้นก็คือ หมู่ 1 (หนองมะจับ), 8, 10 จะปลูกข้าวนาและ นาปรัง หมู่ 2 (บ้านโป่ง) ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และนาปี หมู่ 3 (ห้วยแก้ว) มีข้าวนาปี-มันฝรั่ง-นาปรัง หมู่ 7 ปลูก นาปี-ยาสูบ-ข้าวโพดหวาน หมู่ 8, 9, และ 11 ปลูก ข้าวนาปี-มันฝรั่ง-ข้าวโพดหวาน หรือนาปรัง สำหรับหมู่บ้านอื่นยังไม่มีข้อมูลเพียงพอ ข้อมูลที่สำรวจในปี 2548 เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยท้องทุ่งไทย (อรรถชัยและคณะ, 2547) ที่ยังต้องการข้อมูลการผลิตในระดับครัวเรือนที่ยังขาดหายไป หรือมีความไม่ถูกต้องในบางชนิดที่เคยสำรวจมา นอกจากนั้นข้อมูลการผลิตพืชโดยทั่วไปจะเปลี่ยนไปกับเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละปีไว้ในฐานข้อมูลของตำบลจะช่วยให้ผู้บริหารทุกระดับนำไปวิเคราะห์เพื่อใช้ในการบริหารและจัดการทรัพยากรในระดับหมู่บ้านหรือตำบล เพื่อการผลิตทางเกษตรให้เหมาะสมมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของรายงานนี้เพื่อเปรียบเทียบการใช้จ่ายในการปลูกข้าวนาปี และรายรับจากการขายข้าว ของเกษตรกรแต่ละรายในปี 2548 ของหมู่บ้านที่ตำบลแม่แฝก

วิธีการวิจัย

การเก็บข้อมูล: ข้อมูลการปลูกข้าวส่วนใหญ่ได้มาจากเจ็ดหมู่บ้าน ตัวอย่างแปลงปลูกข้าวข้าวประกอบด้วยพันธุ์สันป่าตอง 1 (สปต 1) 108 ราย ข้าว กข 6 14 ราย และ ข้าวเจ้า (ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวหอมมะลิ) 13 ราย ข้อมูลที่เก็บรวบรวมประกอบด้วยค่าใช้จ่ายที่สำคัญ ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเตรียมแปลง การปลูก การเก็บเกี่ยว ค่าสารเคมี และค่าปุ๋ย ผลผลิต ราคาขาย จำนวนรายได้ที่ปลูกข้าวเหนียวสันป่าตอง 1 เก็บได้ เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกข้าวนาปีไว้กินเองถ้าเหลือจึงจะขาย มีหลายรายที่จะใช้ข้าวนาปีในการจ่ายเป็นค่าเช่าหนึ่งครั้งเพื่อทำเกษตรได้ทั้งปี แต่เพื่อความสะดวกในการเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกร จึงคำนวณรายได้โดยจะสมมติว่าเกษตรกรขายข้าวทั้งหมด ส่วนค่าเช่าที่เป็นข้าวก็จะเปลี่ยนเป็นเงินเช่นกันแล้วนำไปหักเป็นค่าเช่า

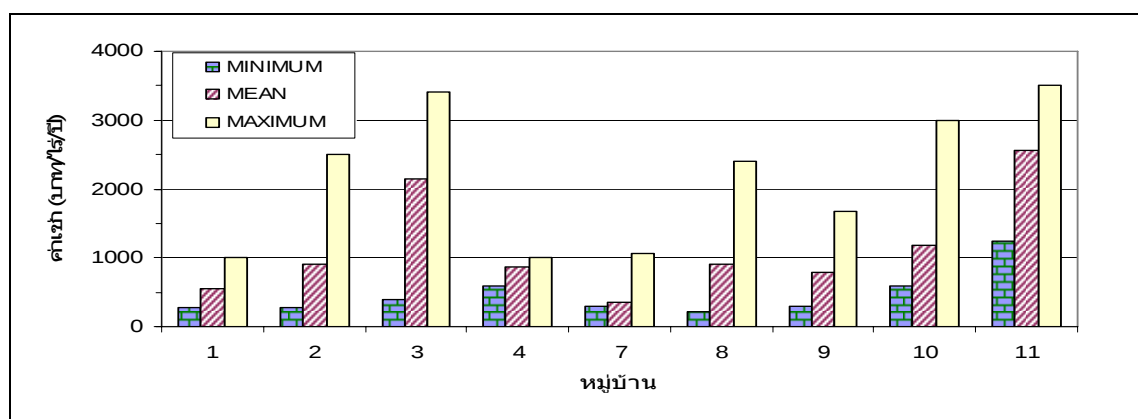
ผลการวิเคราะห์

พื้นที่เพาะปลูกและค่าเช่าที่ เกษตรกรที่ทำนาในแต่ละหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านจะมีคนที่เช่าที่มืออย่างต่ำ 50 % หมู่ที่เกือบไม่มีที่ทำกินของตนเองคือหมู่บ้านสหกรณ์นิคมหัวงาน (หมู่ 7) คิดเป็น 94% (ตาราง 1) พื้นที่ทำนามีขนาดตั้งแต่ หนึ่งไร่ จนถึง 15 ไร่ โดยหมู่ 7 มีพื้นที่เช่ามากที่สุด ส่วนคนที่ไม่มีที่ดินของตนเองหนึ่งรายมีที่แค่ 1.75 ไร่ คนที่มีที่ดินของตนเองมีที่ตั้งแต่หนึ่งไร่ จนถึง 10 ไร่ โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรที่เช่าที่จะมีพื้นที่ทำกินตั้งแต่สามไร่ ถึงประมาณ 7 ไร่ เกษตรกรรู้ดีว่าถ้ามีพื้นที่ปลูกข้าวมากจะทำให้รายได้รวมมากโดยความเสี่ยงต่อการสูญเสียมีน้อยกว่า และลงทุนต่ำกว่าพืชไร่ชนิดอื่น นอกจากนั้นยังไม่ต้องดูแลมาก แต่เกษตรกรไม่สามารถเพิ่มที่ในการเพาะปลูกได้เนื่องจากไม่มีที่ว่าง

ตาราง 8: ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด สูงสุดของขนาดพื้นที่เพาะปลูก (ไร่) และจำนวนตัวอย่างของเกษตรกรที่เช่าที่ และที่มีที่ดินของตนเองที่ปลูกข้าวนาปีในปี 2548 ในแก้มุบ้านของตำบลแม่แฝก

	หมู่บ้าน								
	1	2	3	4	7	8	9	10	11
	เกษตรกรที่เช่าที่								
Mean	3.7	4.2	3.2	4.0	4.6	4.2	3.7	6.8	2.9
Minimum	2	1.5	1	1	2	2.75	3	4	1.25
Maximum	6	10	7	8	15	6.75	5	10	4
% เช่าที่	50	62	63	75	94	67	50	50	60
# เกษตรกร	11	13	19	3	16	6	3	5	9
	เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง								
Mean	2.9	4.2	3.7	5	1.75	3.3	3.7	4.3	3.4
Minimum	1	2	2	5	1.75	1	2.75	1.25	2
Maximum	5.25	8	8	5	1.75	6	5	10	5
# เกษตรกร	11	8	11	1	1	3	3	5	6

ราคาค่าเช่าที่มีความแตกต่างค่อนข้างมากระหว่างหมู่บ้าน หมู่บ้านที่มีค่าเช่าสูงสุด (maximum) แพงมากคือหมู่ 3 และ 11 (รูป 1) สูงประมาณ 3500 บาท/ไร่ อาจเป็นเพราะว่าสามารถเพาะปลูกได้สามปีต่อปี ส่วนหมู่ 2, 8, และ 10 ก็แพงถึง 2000- 3000 บาท/ไร่ แต่ค่าเฉลี่ยต่ำกว่าหมู่ 3 และ 11 มากเพราะว่ามีพื้นที่บางจุด

รูป 1. ค่าต่ำสุด เฉลี่ย และสูงสุดของค่าเช่าที่ในการปลูกข้าวนาปี ในแต่ละหมู่บ้าน ปี 2548

เท่านั้นที่ปลูกได้สามปีต่อปี ในหมู่บ้านที่มีค่าเช่าถูกเพราะปลูกได้เพียงสองปี ค่าต่ำสุด (minimum) ส่วนใหญ่จะประมาณ 500 บาท/ไร่ หรือต่ำกว่า กลุ่มนี้จะเช่าจากญาติโดยจ่ายเป็นข้าวนาปีซึ่งจะคิด 10-20 ถังข้าวเปลือก/ไร่/ปี แต่โดยมากจะคิดที่ 10 ถังข้าวเปลือก

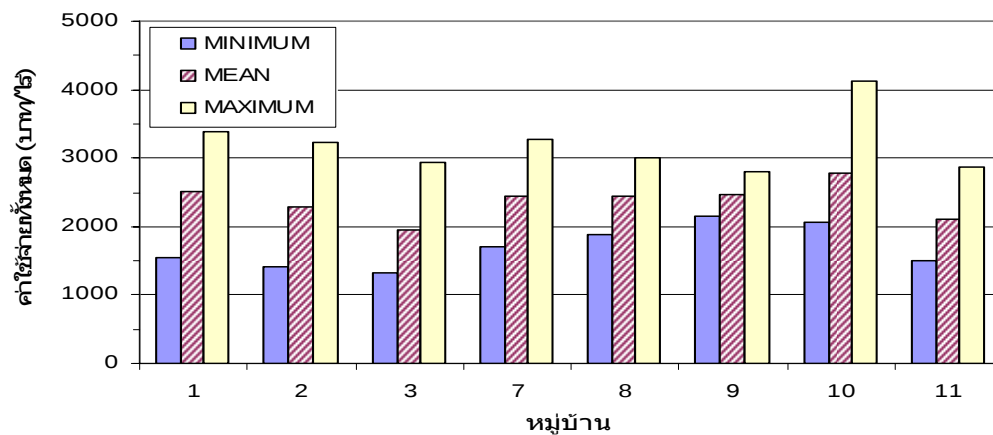
ค่าใช้จ่ายในการผลิต ค่าสูงสุดและต่ำสุดสำหรับการค่าไถที่มีค่าเท่ากันระหว่างข้าวสองชนิด แต่ค่าเฉลี่ยของข้าวเหนียวสูงกว่าของข้าวเจ้าเล็กน้อย (ตาราง 2) ทั้งนี้เพราะว่าสัดส่วนของการไถเปลี่ยนด้วยตนเองของผู้ปลูกข้าวเจ้าจะสูงกว่า สำหรับการปลูกค่าเฉลี่ยของข้าวเหนียวต่ำกว่าเล็กน้อยเพราะว่ามีค่าต่ำสุดที่น้อยกว่ามาก เนื่องจากมีการปลูกแบบหว่าน ค่าสูงสุดของปุ๋ยที่สูงมากมาจากหนึ่งราย ซึ่งไม่แน่ใจว่าจำถูกหรือไม่ มีอยู่รายรายที่ไม่ใช้สารเคมี หรือปุ๋ยเลย ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีหอยรบกวนมากและปลูกมานานก่อนหน้านี้ จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มาจากการเก็บเกี่ยว การเตรียมแปลง และการปลูก ตามลำดับ โดยรวมกันแล้วประมาณ 80% ขึ้นไป

ตาราง 2: ค่าใช้จ่าย (บาทต่อไร่) และเปอร์เซ็นต์ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ของข้าวเหนียว (สปต1 และ กข 6) และ ข้าวเจ้า (หอมมะลิและพันธุ์อื่นๆ) รวมทุกหมู่บ้านที่เก็บได้โดยไม่แยกการถือครองที่ดิน ฤดูฝนปี 2548

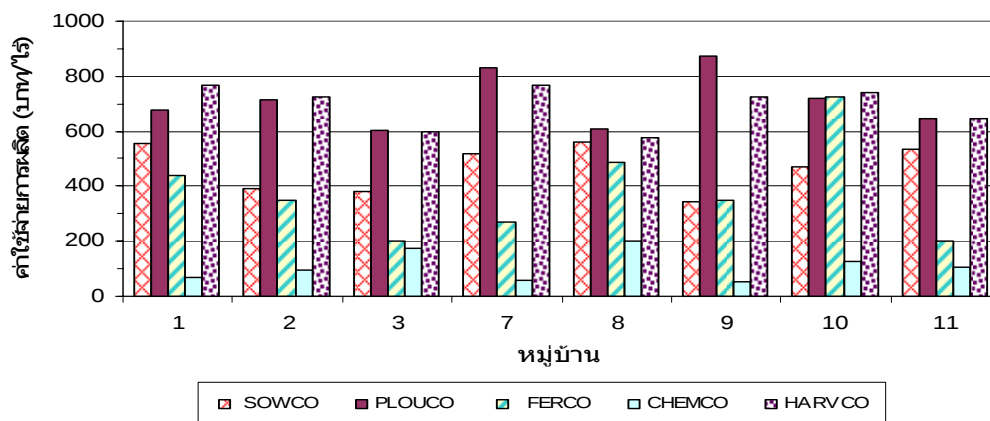
กิจกรรม	เฉลี่ย		สูงสุด		ต่ำสุด		%Cost	
	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า
เตรียมแปลง	692	527	950	950	100	100	29.9	23.4
ปลูก	479	502	920	850	40	375	20.8	24.4
ปุ๋ย	345	331	2500	668	0	0	14.0	14.6
สารเคมี	113	125	512	276	0	0	5.1	6.6
เก็บเกี่ยว	692	634	1553	1016	194	200	30.3	31.0

เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายการปลูกข้าวเหนียวระหว่างหมู่บ้าน จะสังเกตว่าหมู่ 1, 2, 8 และ 10 มีค่าสูงสุดตั้งแต่ 3000 บาทต่อไร่ ขึ้นไป (รูป 2) การที่หมู่ 10 มีค่ามากกว่า 4000 บาทต่อไร่ เนื่องจากปุ๋ย ค่าต่ำสุด และค่าเฉลี่ยของหมู่ 1, 2, 3, 7 และ 11 ก็มีแนวโน้มคล้ายกับค่าสูงสุด ซึ่งน่าจะเป็นผลรวมของค่าปุ๋ยและค่าเก็บเกี่ยว (รูป 3) ในหมู่ 3 และ 11 มีการปลูกมาก่อนหน้านี้ซึ่งมีปุ๋ยตกค้างอยู่มากเกษตรกรจึงไม่ค่อยใส่ปุ๋ยข้าวอย่างน้อยสุด หมู่ 2, 7 และ 9 ก็ใช้ปุ๋ยมากพอควรสำหรับปลูกข้าวโพด

ผลผลิต ส่วนใหญ่ของเกษตรกร (66%) ได้ผลผลิตข้าวเหนียวอยู่ในช่วง 440-840 กก./ไร่ (รูป 4) มี 12.3% ได้ต่ำกว่า 440 โดยต่ำสุดได้แค่ 280 กก./ไร่ ทั้งนี้เนื่องจากเกิดความเสียหายจากน้ำท่วม โดยมีข้าวเจ้าและข้าวเหนียว สปต1 ที่ได้รับผลกระทบ ส่วนพันธุ์ กข6 อาจเสียหายเล็กน้อย (ตาราง 3) ส่วนคนที่ได้ผลผลิตสูงตั้งแต่ 1000กก./ไร่ มี 9% โดยเฉลี่ยแล้วพันธุ์ สปต1 มีน้ำหนักต่อ กก. สูงกว่า กข6 และข้าวเจ้าเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตระหว่างหมู่บ้านของข้าวเหนียว หมู่บ้านที่ได้ผลผลิตสูงที่สุดเกิน 1000 กก./ไร่ คือหมู่ 1, 3, 8, 10 และ 11 (รูป 5) ซึ่งอาจเกี่ยวข้องถึงระดับปุ๋ยที่ใส่หรือปุ๋ยตกค้างในดิน หมู่ 1 และ 7 ได้ผลผลิตระดับต่ำสุด (minimum) แสดงว่ามีหลายรายที่ถูกน้ำท่วมเสียหายมากที่สุดสำหรับข้าวเจ้าซึ่งเป็นพันธุ์หอมมะลิ ผลผลิตสูงสุดและต่ำสุดเกิดที่หมู่ 4 (ไม่ได้แสดงใน รูป 5 เนื่องจากมีข้อมูลเพียงสามราย)

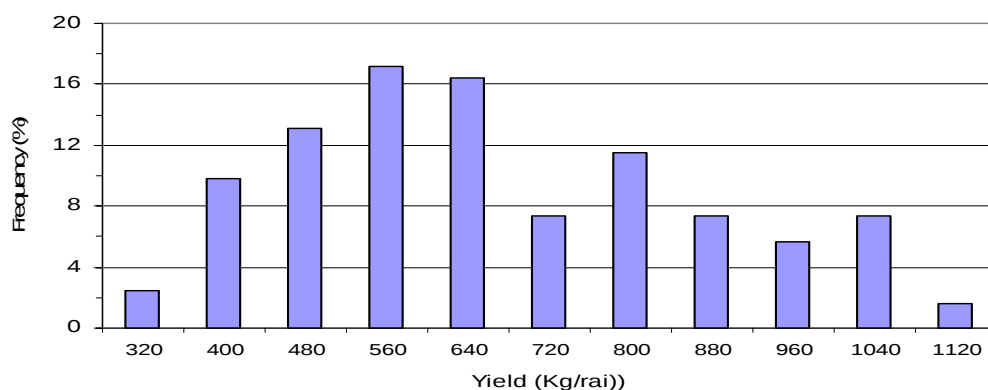

รูป 2. ค่าต่ำสุด เฉลี่ย และสูงสุดของค่าใช้จ่ายทั้งหมด (ไม่รวมค่าเช่าที่) ในการปลูกข้าวเหนียวนาปี (สปต1 และ กข 6) ในแต่ละหมู่บ้าน ปี 2548

รูป 3. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ของแต่ละรายการ (ไม่รวมค่าเช่าที่) ในการปลูกข้าวเหนียวนาปี (สปต1 และ กข 6) ในแต่ละหมู่บ้าน ปี 2548 (PLOUCO, SOWCO, FERCO, CHEMCO และ HARVCO = ค่าไถ ปลูก ปุ๋ย สารเคมี และ เก็บเกี่ยว)

รายรับ หลังจากหักค่าเช่าที่เกษตรกรบางรายขาดทุน โดยรายที่ขาดทุนมากที่สุดคือ 1755 บาท/ไร่ เกษตรกรประมาณ 32% (ซึ่งส่วนใหญ่เช่าที่ทำกิน) ขาดทุนจากการทำนา (รูป 6) ซึ่งจะเป็นกลุ่มคนที่ปลูกข้าวพันธุ์ สปต1 และได้ผลผลิตต่ำกว่าประมาณ 520 กก/ไร่ ซึ่งจะมีประมาณ 31% (รูป 4) สำหรับคนที่เช่าที่ทำนาผลผลิตจะต้องสูงกว่า 520 กก/ไร่ จึงจะไม่ขาดทุน ในจำนวนคนที่เช่าที่และขาดทุนมีประมาณ 38.8% คนที่มีกำไรมากกว่า 2100 บาท/ไร่ มีประมาณ 10% เท่านั้น ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงมีรายได้ค่อนข้างต่ำ แต่ที่เกษตรกรเหล่านั้นยังปลูกข้าวนาปีเพราะปลูกไว้กินเอง ถ้าไม่ปลูกข้าวก็ไม่มีพืชอื่นที่จะให้ราคาดีกว่าและลงทุนน้อยมาทดแทน สำหรับกลุ่มคนที่ปลูกข้าวเจ้าซึ่งสำรวจได้ 13 ราย มีกำไรเฉลี่ย 1306 บาท/ไร่ ได้สูงสุด 3265 บาท/ไร่ และขาดทุนหนึ่งรายเป็นเงิน -398 บาท/ไร่ ซึ่งเป็นรายที่เช่าที่ ซึ่งทั้งสองรายเป็นเกษตรกรที่อยู่ในหมู่ 4

รูป 4. การกระจายตัวของผลผลิตข้าวเหนียวนาปี (สปต1 และ กข 6) รวม 11 หมู่บ้าน ปี 2548 (ตัวเลข คือค่ากึ่งกลางของแต่ละกราฟ)

ตาราง 3: ผลผลิตข้าวของพันธุ์ สปต1 กข 6 และ ข้าวเจ้า (หอมมะลิและพันธุ์อื่นๆ) รวมทุกหมู่บ้านที่เก็บได้โดยไม่แยกการถือครองที่ดิน ฤดูฝนปี 2548

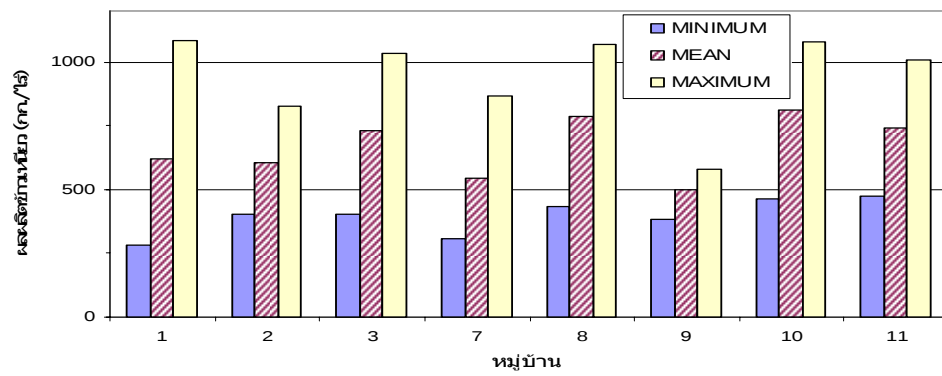
พืช	เฉลี่ย	สูงสุด	ต่ำสุด	CV(%)
ข้าวเจ้า	619	930	233	34.9
สปต1	672	1085	282	29.6
กข 6	626	1006	403	28.6

เมื่อพิจารณาเป็นรายหมู่บ้านที่เก็บข้อมูลได้มากกว่าห้ารายจะพบว่ามีคนขาดทุนทุกหมู่บ้าน (รูป 7) หมู่ที่ขาดทุนน้อยสุดประมาณ 500 บาท/ไร่ คือหมู่ 8 และ 9 หมู่อื่นๆขาดทุนมากกว่า 1400 บาท/ไร่ สำหรับหมู่ 7 มีค่าเฉลี่ยติดลบ เพราะว่าเกษตรกร 94% เช่าที่ทำนา ส่วนหมู่ 9 ก็ติดลบมีจำนวนตัวอย่างน้อยคือแค่หกรายและ 50% เช่าที่ทำกิน และมีผลผลิตก็ต่ำกว่าหมู่บ้านอื่นๆ (รูป 5)

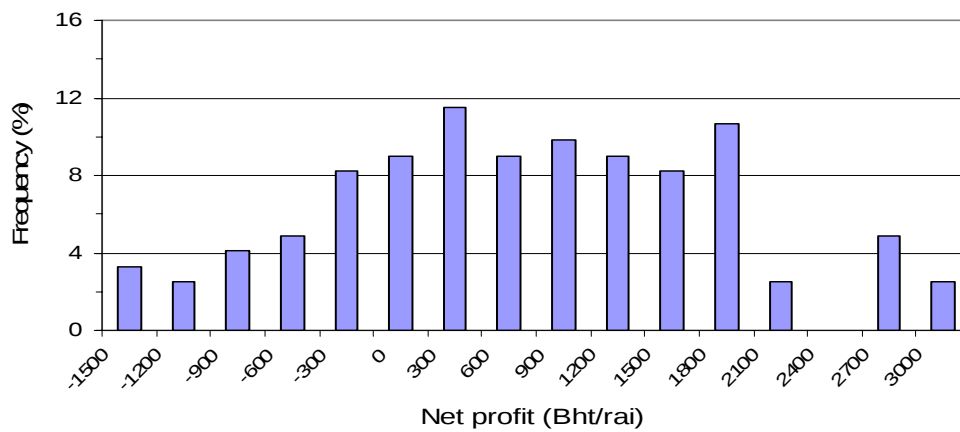
จากข้อมูลที่ได้แสดงว่า ในพื้นที่เกษตรกรรมอาศัยน้ำฝนไม่มีระบบชลประทาน และเกษตรกรสามารถปลูกข้าวได้เพียงครั้งเดียวต่อปีนั้น คนที่เช่าที่ทำนามีโอกาสสูงที่จะเป็นหนี้ และเมื่อเป็นหนี้แล้วโอกาสน้อยมากที่จะหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ นอกจากจะมีงานนอกภาคการเกษตรเพื่อมีรายได้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ

เอกสารอ้างอิง

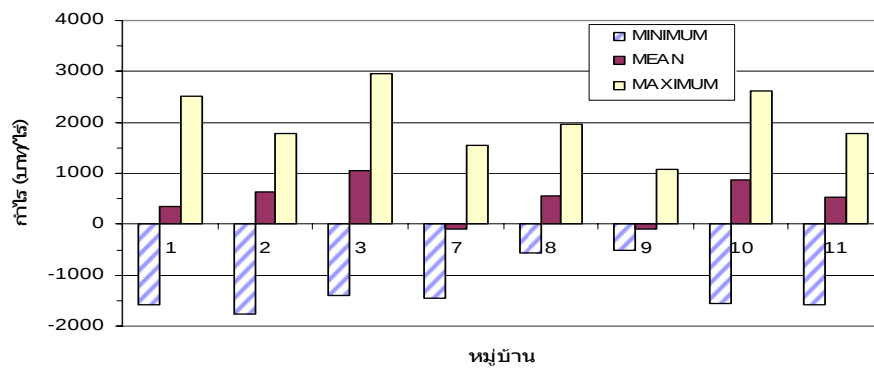
อรรถชัย จินตะเวช และ คณะ 2547. ระบบสนับสนุนการตัดสินใจผลิตพืชในระดับท้องถิ่น: ท้องทุ่งไทย๑.๐ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สกว.

รูป 5. ค่าต่ำสุด เฉลี่ย และสูงสุดของผลผลิตข้าวเหนียวนาปี (สปีต1 และ กข 6) ในแต่ละหมู่บ้าน ปี 2548

รูป 6. การกระจายตัวของกำไรของข้าวเหนียวนาปี (สปีต1 และ กข 6) รวม 11 หมู่บ้าน ปี 2548 (ตัวเลขคือค่าสูงสุดของแท่งกราฟในช่วงถัดไป)

รูป 7. ค่าต่ำสุด เฉลี่ย และสูงสุดของกำไรของข้าวเหนียวนาปี (สปีต1 และ กข 6) ในแต่ละหมู่บ้าน ปี 2548